

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента кафедри інформаційних технологій і програмування
НПУ імені М.П. Драгоманова

Струтинської Оксани Віталіївни

на дисертаційне дослідження

Косовець Олени Павлівни

на тему **"Методика навчання інформатики учнів професійно-технічних
навчальних закладів в умовах інклюзії"**,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика)

Детальний аналіз дисертації Косовець О.П. "Методика навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії" дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Одним із пріоритетних завдань демократичної держави на сучасному етапі розвитку суспільства є питання, пов'язані зі становленням особистості та інтеграцією в освітнє середовище осіб з обмеженими фізичними можливостями. Процес інтеграції учнів з особливими потребами у повноцінне життя передбачає задоволення їхніх потреб шляхом надання повноцінних заходів з метою гарантування рівності прав та створення рівних можливостей на здобуття якісної освіти. На сучасному етапі соціальне самовизначення та творча самореалізація учнів з інвалідністю нерозривно пов'язані з розвитком інклюзивної освіти в Україні.

Ці питання є особливо актуальними на теперішній час, оскільки згідно зі світовою статистикою, кількість людей з особливими потребами складає 7-10% від населення країни.

Міжнародними нормативно-правовими документами початку ХХІ сторіччя інвалідність визнана не лише соціальною, а й педагогічною проблемою. Ратифікація Україною Конвенції ООН про права інвалідів (у 2008 році) зобов'язує державу впроваджувати норми Конвенції в життя. Це також передбачає й підвищення обізнаності суспільства щодо проблем людей з інвалідністю, необхідність реалізації адекватних умов їх самореалізації в соціумі.

Важливу роль у професійній підготовці учнів професійно-технічних навчальних закладів, в тому числі й учні з особливими потребами, відіграють інформатичні предмети, навчання яких сприяє формуванню певного рівня

інформатичної культури, а також оволодінню методами та засобами інформатики, розумінню сутності її практичної спрямованості.

Викладені дисертанткою аргументи переконують в актуальності та своєчасності даного дисертаційного дослідження, предметом якого є "методика навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії" (С. 9).

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ступінь їх обґрунтованості та достовірності

Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної науково-дослідної теми "Теорія і практика формування вмінь дослідницької діяльності студентів технічних університетів засобами інформаційно-комунікаційних технологій" (номер державної реєстрації 0108U000661) та відповідно до тематичного плану наукових досліджень Вінницького національного технічного університету.

Здобувач проаналізувала проблему дослідження на:

- *законодавчому та нормативному рівнях*. Робота проведена у відповідності до Законів України "Про освіту", "Про Національну програму інформатизації"; Указів Президента України "Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями", "Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями", "Про першочергові заходи щодо поліпшення становища осіб з вадами зору"; Наказу Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання". Крім того, автору бажано було б також проаналізувати "Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" та Закон України "Про вищу освіту" (2014);
- *професійно-практичному рівні*. Під час констатувального етапу експерименту Олена Павлівна проводила анкетування й бесіди з учнями та вчителями (Вінницького міжрегіонального вищого професійного училища, Вінницького вищого професійного училища сфери послуг, Вінницького коледжу Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна", Донбаського міжрегіонального центру професійної реабілітації інвалідів, Львівського міжрегіонального центру соціально-трудової, професійної та медичної реабілітації інвалідів), вивчала їх досвід навчання інформатичних дисциплін, узагальнювала власний досвід організації навчання інформатики учнів з вадами здоров'я у Вінницькому міжрегіональному центрі професійної реабілітації інвалідів "Поділля" та результатів досліджень, проведених в інших професійно-технічних навчальних закладах.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації О.П. Косовець дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до розробки основних компонентів

методичної системи навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії відзначається фундаментальністю та ґрунтовністю дослідження. Дисертація базується на ретельному аналізі науково-методичної літератури (проаналізовано 252 джерела), добре структурована та характеризується логічністю викладу матеріалу.

Вірогідність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечуються методологічними та теоретичними засадами вихідних положень дослідження, відповідністю застосованих методів поставленій меті та завданням, а також позитивними результатами впровадження основних результатів дослідження.

Варто також відзначити й обґрунтованість наведених дисертанткою висновків, що базуються на грамотному використанні теоретичних, діагностичних, емпіричних та експериментальних методів досліджень.

Наукова новизна дисертаційного дослідження

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, слід зазначити про наступні результати, що мають вагому наукову новизну, а саме:

- введено поняття "компенсаторно-приспосувальницьких компетентностей учнів з особливими потребами";
- теоретично обґрунтовано та розроблено основні компоненти методичної системи навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзивної освіти;
- уточнено структуру технічних засобів та програмного забезпечення, запропоновано методику їх використання для підтримки навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів з вадами зору, слухового апарату та з вадами опорно-рухового апарату;
- подальшого розвитку набула розроблена методика навчання інформатики з урахуванням наявності в класах учнів професійно-технічних навчальних закладів з особливими потребами.

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення роботи полягає у розробці:

- методичного забезпечення навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів з урахуванням індивідуальних особливостей учнів з вадами зору, слуху та опорно-рухового апарату;
- комплексу педагогічних програмних засобів навчального призначення, а саме електронних навчальних посібників "Основи роботи з персональним комп'ютером", "Текстовий процесор", "Електронні таблиці", "Основи роботи з базами даних" для підтримки навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів з особливими потребами. На розроблені комплекти дисертанткою отримано свідоцтва Державної служби інтелектуальної власності України про реєстрацію авторського права;

- навчальних посібників "Електронні таблиці Microsoft Excel" та "Електронні бази даних";
- навчального сайту "Віртуальний кабінет інформатики", який впроваджено у процес навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів. Також запропоновано методику його використання, зокрема особливу увагу приділено адаптації навчального матеріалу для учнів з вадами здоров'я.

Аналіз змісту дисертації

Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі переконливо та з достатньою повнотою обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження; чітко визначено мету. Об'єкт, предмет, методи дослідження відповідають меті й завданням дослідження, завдання теоретичного та практичного характеру сформульовано чітко й конкретно.

У першому розділі "Психолого-педагогічні особливості навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів з вадами здоров'я в умовах інклюзивної освіти" автором проведено огляд науково-методичної та психолого-педагогічної літератури, в якій розкриваються основні погляди на зазначену в дослідженні проблему.

Проведено ґрунтовний аналіз понять "інклюзія" та "інклюзивне навчання" (С. 15-20), розглянуто стан розвитку та впровадження інклюзивної освіти за кордоном та у навчальних закладах України (С. 20-26).

Оленою Павлівною детально проаналізовано та охарактеризовано поняття "учень з особливими потребами" (С. 26-31), подано класифікацію категорій учнів з вадами здоров'я.

Проведений дисертанткою аналіз особливостей навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів (С 31-42) показав, що при доборі змісту навчання важливо враховувати професійну спрямованість учнів, а також їхні індивідуальні особливості.

Заслуговує на увагу та схвалення визначене автором поняття "компенсаторно-пристосувальницьких компетентностей учнів з особливими потребами" (С. 43), що включає розвиток компенсаторних властивостей організму учня з вадами здоров'я під час роботи з персональним комп'ютером з метою набуття здатності учня пристосуватися до виконання різноманітних завдань та оволодіння знаннями, уміннями й навичками у процесі навчання інформатики. Для здійснення якісного навчання учнів з особливими освітніми потребами, крім загальнокультурних та професійних компетентностей, Косовець О.П. запропоновано формувати компенсаторно-пристосувальницькі компетентності за умов створення індивідуального робочого місця учня (С. 44).

Крім того, дисертанткою було розглянуто умови формування компенсаторно-приспосувальницьких компетентностей в учнів з вадами зору (С. 44-47), слуху (С. 47-49) та опорно-рухового апарату (С. 49-51), а саме:

- для учнів з вадами зору компенсаторні пристосування робочого місця стосуються низки налаштувань спеціальних програм, призначених для озвучення вмісту та команд з монітору, текстових файлів, електронних таблиць, веб-сторінок, та знань комбінацій клавіш для управління комп'ютером за допомогою клавіатури;
- для учнів з вадами слуху надається перевага зоровому сприйняттю навчального матеріалу. Для них необхідно забезпечити наявність додаткових підписів та спливаючих підказок, створення субтитрів та пояснень;
- для учнів з вадами опорно-рухового апарату компенсаторні пристосування робочого місця пов'язані з комфортним управлінням комп'ютером: вибір пристрою управління та його налаштування, знання комбінацій клавіш для управління персональним комп'ютером з допомогою клавіатури тощо.

Для супроводу навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії автором також запропоновано технічні засоби та спеціальне програмне забезпечення.

Таким чином, розглянуті Оленою Павлівною теоретичні положення дають підстави для розробки основних компонентів методичної системи навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів з урахуванням присутності у класі учнів з особливими потребами.

У другому розділі "Основні компоненти методики навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії" охарактеризовано цілі та зміст навчання, методи, засоби та організаційні форми навчання інформатики з урахуванням основних принципів розвитку інклюзивної освіти.

Відповідно до компонентів методичної системи автором запропоновано модель навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії (С. 57) та охарактеризовано її основні складові (С. 58-61).

Важливим компонентом методики навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії є розробка змісту навчання з урахуванням індивідуального навчального плану, адаптації навчальної програми та модифікації навчального матеріалу для учнів з особливими потребами (С. 61-78). Косовець О.П. детально охарактеризовано компоненти індивідуального плану, умови адаптації змісту навчання інформатики для підготовки кваліфікованих працівників у професійно-технічних навчальних закладах. При розробці змісту навчального матеріалу з інформатики

для учнів з вадами здоров'я враховано індивідуальні відмінності пізнавальних і психічних особливостей процесу сприйняття даних.

На увагу заслуговує також і аналіз методів (С. 79-110) та форм (С. 132-153) навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії.

Стосовно засобів навчання інформатики Оленою Павлівною уточнено класифікацію програмних засобів, що використовуються для підтримки навчання інформатики для учнів з вадами здоров'я (С. 111-112, 120, 124).

Усі етапи педагогічного експерименту автором детально охарактеризовано. Досліджено вірогідність теоретичних висновків та запропонованої методики навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії.

Опис педагогічного експерименту заслуговує на схвалення (проводився з 2009 року по 2015 рік). Логіка подання його матеріалів, процедура збору емпіричних даних, перевірка їх достовірності (у педагогічному експерименті на різних його етапах брали участь 884 учнів Вінницького міжрегіонального центру професійної реабілітації інвалідів "Поділля"). Експериментальна перевірка розробленої методики навчання інформатики виявила її дієвість та ефективність.

Висновки дослідження є чіткими та вагомими, сформульованими відповідно до поставлених завдань та результатів проведеного дослідження.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення дисертації опубліковані в 24 наукових працях, з них: 11 статей у наукових фахових та вітчизняних виданнях; 2 статті у закордонних виданнях; 6 методичних посібників; 5 матеріалів науково-практичних конференцій.

Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Загалом, слід зазначити, що дисертація є завершеною науковою роботою, в якій отримано нові наукові результати, що мають теоретичне та практичне значення.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Дисертація та автореферат О.П. Косовець підготовлені та оформлені у відповідності до вимог, що ставляться МОН України. Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті дисертантки належним чином розкриті і обґрунтовані в рукописі дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження

Оцінюючи в цілому позитивно кандидатську дисертацію Косовець Олени Павлівни, слід зробити окремі зауваження, які дисертантка зможе виправити у своїй подальшій науковій роботі:

1. В дисертації не чітко сформульовано співвідношення між інформаційно-комунікаційними та професійними компетентностями, з тексту роботи не зрозуміло, чи включають в себе професійні компетентності інформаційно-комунікаційні, або вони належать до різних груп компетентностей. Структуру компетентностей, які повинні бути сформовані в учнів професійно-технічних навчальних закладів, зокрема у процесі навчання інформатики, бажано було б подати у вигляді схеми (п. 1.4).

2. В тексті дисертації подано означення інформаційно-комунікаційних компетентностей (С. 37), але з тексту незрозуміло, чи передбачено їх формування у процесі навчання інформатики в учнів професійно-технічних навчальних закладів і на яких етапах (п. 1.4).

3. У дослідженні розглядаються питання формування компенсаторно-пристосувальницьких компетентностей учнів з вадами зору, слуху та опорно-рухового апарату, але з тексту дисертації незрозуміло, для якої вікової категорії учнів передбачено формування таких компетентностей у процесі навчання інформатики і на яких етапах (п. 1.5).

4. З тексту дисертації незрозуміло структуру підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів за професією "Оператор комп'ютерного набору" у галузі інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій (п. 2.2). Загальну структуру підготовки з інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій (наприклад, навчальний план або його фрагменти, що стосуються навчання інформатики та інформаційних технологій) для різних категорій учнів з особливими потребами було б доцільніше подати у тексті дисертації у п. 2.2, а не тільки в додатках, зокрема запропоновані дисертанткою адаптовані навчальні плани професійної підготовки учнів за професією "Оператор комп'ютерного набору".

5. Опис окремих положень методики використання електронних посібників у процесі навчання інформатики учнів з особливими потребами (наприклад, на С. 75-77) логічніше було б віднести до пункту, в якому розглядаються засоби навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії (у п. 2.4).

6. Для наведених прикладів компетентнісних задач (С. 141-146) бажано було б уточнити, які програмні засоби пропонує використовувати дисертантка у процесі розв'язування цих задач з урахуванням потреб учнів з вадами зору, слуху та опорно-рухового апарату (п. 2.5).

7. Дисертація та автореферат мають окремі недоліки редакційного характеру.

Наведені зауваження не зменшують цінності роботи, наукової новизни, практичної значущості поданого дослідження та його позитивної оцінки загалом.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження

На підставі аналізу дисертації, автореферату та публікацій автора, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Косовець Олени Павлівни на тему "Методика навчання інформатики учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інклюзії" є самостійною, завершеною, цілісною науковою працею, що має безсумнівне теоретичне та практичне значення для теорії та методики навчання інформатики та відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій згідно з "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика).

Офіційний опонент,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
і програмування
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

О.В. Струтинська